

УДК 332.146.2 : 336.531.2(045)

Буколова В. В.

здобувач кафедри фінансів і банківської справи
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка

Bukolova V. V.

postgraduate of department of finance and banking
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

ПЕРЕДУМОВИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

PRECONDITIONS OF EVALUATING SOCIAL-ECONOMICAL SECURITY OF A REGION

Анотація. У статті показано, що для отримання якісних оцінок соціально-економічної безпеки регіону необхідні виконання заданих вимог та дотримання принципів оцінювання, що потребує створення передумов оцінювання. Надано передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону. Особливу увагу в розглянутих передумовах приділено вимогам до її оцінок та використанню як оцінного інструменту оцінної моделі. Показано, що в інтерпретації результатуючих та проміжних показників оцінної моделі необхідно не обмежуватися формальними правилами, а враховувати обставини, в яких перебував регіон (або перебуватиме, якщо йдеться про прогностичні оцінки).

Ключові слова: регіон, соціально-економічна безпека, оцінювання, вимоги, принципи, передумови, оцінна модель, ідентифікація.

Постановка проблеми. Оцінки соціально-економічної безпеки регіону становлять безсумнівний інтерес і для регіонального управління, і для суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють свою діяльність (або планують здійснювати) в регіоні.

Оцінювання соціально-економічної безпеки регіону можна визначити як процес порівняння її оцінки (оцінок), що представлені результатуючими показниками (або результатуючим показником) із деяким еталонним значенням таких оцінок. Для отримання результатуючого показника (оцінки) соціально-економічної безпеки регіону необхідно зібрати первинні показники, впорядкувати їх, виконати з ними операції за правилами, що передбачає вибраний інструмент оцінювання (метод, підхід або модель). Для формування оцінного судження про стан соціально-економічної безпеки регіону необхідні правила інтерпретації значень результатуючого показника (оцінки) соціально-економічної безпеки регіону. У сукупності зміст зазначених операцій та процедур значною мірою залежить від того, за яких умов вони відбуваються, тобто від передумов оцінювання. Такі передумови мають бути створені, адже від їхньої наявності суттєво залежить якість отримуваних оцінок соціально-економічної безпеки регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній безпекології мезорівня сформувалися кілька підходів до оцінювання економічної безпеки регіону. Серед них найбільшого поширення отримали індикаторний та індексний підходи, переваги, можливості та обмеження яких проаналізовано у [1; 2].

Крім індикаторного та індексного підходів, для оцінювання соціально-економічної безпеки регіону пропонуються й інші підходи: таксономічний метод [3] і кластерний аналіз [4].

Концепти будь-якого підходу (сукупності однотипних прийомів та методів, що застосовуються з певною метою) до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону мають застосовуватися за наявності певних передумов, за яких відбувається їхня об'єктивізація (тобто концепти

отримують форму, придатну до практичного використання, – методика або модель оцінювання).

У більшості наукових публікацій із досліджуваної проблематики передумови оцінювання практично не згадуються [5–8]. Їх автори одразу викладають процедури або алгоритм оцінювання. Але від використання методики або моделі оцінювання соціально-економічної безпеки регіону можна очікувати якісних оцінок лише тоді, коли таке використання відбувається за певних умов.

Мета статті полягає у представленні передумов оцінювання соціально-економічної безпеки та розкритті їхнього змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону слід розглядати як деякі правила оцінювання, дотримання котрих надає підстави розраховувати на отримання якісних оцінок соціально-економічної безпеки регіону. За відсутності деяких передумов виникають підстави говорити про певну некоректність таких оцінок.

Оцінювання соціально-економічної безпеки регіону як процес може дати якісні результати (її оцінки) тоді, якщо цей процес відповідає низці вимог і здійснюється за деякими встановленими правилами.

Вимоги до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону, які надано в табл. 1, мають об'єктивний характер, їх дотримання закладає підвалини якості оцінок соціально-економічної безпеки регіону.

Виходячи із загальнонаукових принципів дослідження та соціально-економічної безпеки регіону як об'єкта економічної безпекології мезорівня, принципи оцінювання соціально-економічної безпеки регіону сформульовано в такий спосіб (табл. 2).

Для дотримання наданих у табл. 1 вимог в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону необхідно створити відповідні передумови. Їх створення має суто суб'єктивний характер, тобто залежить від дій регіонального менеджменту.

Розроблені передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону надано в табл. 3.

Наявність зазначених у табл. 3 передумов не лише сприяє посиленню прикладного аспекту оцінювання соціально-економічної безпеки регіону, а й дає змогу уникнути зайвої універсалізації в оцінюванні, врахувати особливості економіки регіону та його соціального стану.

Надані передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону тісно пов'язані і певним чином перетинаються та переплітаються: одна передумова зумовлює іншу, слугуючи одночасно підставою для неї і будучи від неї певним чином залежною.

Таблиця 1

Вимоги до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону

Вимога	Зміст вимоги
Цільове призначення	Оцінки соціально-економічної безпеки регіону мають задовольняти певні потреби регіонального управління. Її оцінювання взагалі сенсу не має
Адекватність об'єкту оцінювання	Операції оцінювання та алгоритми, що їх поєднують і в сукупності формалізують процес оцінювання, за складністю та обсягом використовуваних даних мають відповідати складності об'єкта оцінювання – соціально-економічній безпеці регіону
Багаторазове проведення	Алгоритми оцінювання мають бути придатні до періодичного або разового (за запитом) застосування
Чутливість оцінювання	Результуючий показник (або показники) має змінюватися за помітної зміни значення хоча б одного первинного показника
Комплексність оцінювання	Оцінювання соціально-економічної безпеки регіону має охоплювати якомога більше з її аспектів, які виявлено на момент отримання оцінки
Однозначність оцінки	Одному наборові первинних показників має відповідати лише одне значення результуючого показника
Незалежність	Алгоритми оцінювання мають бути достатньою мірою формалізованими (містити коректні математичні операції з розрахунків результуючого показника з урахуванням характеру та діапазону значень проміжних та первинних показників), щоб запобігти навмисному або випадковому перекручуванню оцінних операцій або їхньому неправильному виконанню
Наявність правил інтерпретації значень проміжних та результуючих показників	Для інтерпретації значень результуючих та проміжних показників, що описують стан соціально-економічної безпеки регіону, мають бути наявними відповідні правила

Джерело: сформовано за [9]

Таблиця 2

Принципи оцінювання соціально-економічної безпеки регіону

Принцип	Зміст принципу
корисності	Під корисністю розуміється здатність оцінок соціально-економічної безпеки регіону задовольняти потреби користувачів за соціально-економічних умов, що склалися в регіоні. Оцінювати соціально-економічну безпеку регіону має сенс лише тоді, коли її оцінки затребувані. Якщо в регіональному управлінні скептично ставляться до неї, а власники та керівники не вважають її вагомим чинником зовнішнього середовища, то її оцінювання втрачає сенс
своєчасності	Оцінки соціально-економічної безпеки регіону мають бути отримані в певний час (наприклад, напередодні уточнення положень стратегії регіонального розвитку, розроблення цільової регіональної програми або за запитом суб'єктів підприємницької діяльності). Якщо строки отримання оцінок порушені, то оцінки втрачають актуальність або зовсім не знаходять використання
адекватності	Соціально-економічна безпека регіону являє собою складну суперечливу соціосистему, яка характеризується різноманітністю властивостей і форм їхнього вияву [10], що обов'язково має бути враховано в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону
кількісного оцінювання	В оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону для запобігання суб'єктивізму беззаперечно перевага має бути надана оцінюванню з використанням кількісних показників (якісні характеристики також мають бути представлено в кількісній формі), які поєднано у систему
багатоаспектності	Соціально-економічну безпеку регіону можна розглядати з кількох аспектів одночасно (комплексний підхід) або з позиції одного-двох аспектів (сингулярний підхід)
контекстуальності	Метод (підхід або модель) оцінювання соціально-економічної безпеки регіону має виходити із системи головних понять, які описують цей феномен. Полісемія понять, яка притаманна економічній безпекології, представляє широкі можливості для застосування контекстуального підходу. Контекст підходу до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону визначається в її концепції
достатнього обґрунтування	Відображає дію закону достатньої підстави [11, с. 116], відповідно до якого якість первинних показників методу (підходу або моделі) оцінювання соціально-економічної безпеки регіону, що слугують логічною підставою, зумовлюють якість її результуючих оцінок як логічного наслідку
відносної простоти	Складність оцінок соціально-економічної безпеки регіону має перевищувати складність їхнього отримання, що означає позбавлення оцінювання від численних припущень та дуже значної кількості первинних показників, спрощення алгоритмів їхнього перетворення, додаткових розрахунків, вимог високої точності значень первинних показників, яка не дуже (а можливо, й ніяк не позначиться на точності результуючих показників соціально-економічної безпеки регіону. Таке позбавлення сприятиме дотриманню принципу своєчасності отримання оцінок, яка у низці випадків може бути важливішою за їхню точність

Оцінки (оцінка) соціально-економічної безпеки регіону як результат процесу оцінювання становлять собою якісні та кількісні параметри, які описують стан соціально-економічної безпеки регіону і слугують підставою для оцінного судження про неї.

Як і до оцінок будь-якого об'єкта, до оцінок соціально-економічної безпеки регіону висувається фундаментальна вимога: такі оцінки мають бути якісними (у сенсі притаманності їм певних властивостей). Вимоги до оцінок соціально-економічної безпеки регіону, дотримання яких є важливою передумовою їхньої якості, наведено у табл. 4.

Дотримати надані у табл. 4 вимоги до оцінок соціально-економічної безпеки регіону можливо за наявності:

- адекватного оцінюваному об'єкту – соціально-економічній безпеці регіону – інструментарію оцінювання;
- якісних первинних даних (показників), які за складом, з одного боку, є репрезентативними в описі окремих складників соціально-економічної безпеки регіону, а, з іншого – є придатними для вибраного (або розробленого) інструментарію оцінювання;
- чітких правил та алгоритмів проведення оцінних операцій та інтерпретації проміжних та результуючих показників соціально-економічної безпеки регіону.

Між цими умовами існує прямий і зворотній причинно-наслідковий зв'язок. З одного боку, первинні показники для оцінювання соціально-економічної безпеки регіону і правила інтерпретації результуючих показ-

ників безпосередньо визначаються вибраним підходом, методом або моделлю оцінювання. Але, з іншого боку, вибір (або розроблення) методу, підходу або моделі має виходити з можливості отримати значення вибраних для оцінювання соціально-економічної безпеки регіону первинних показників. Якщо значення вибраних первинних показників дуже складно отримати (наприклад, відсутні статистичні дані, відсутні дані для розрахунку або для розрахунок значення показника є дуже трудомістким тощо), то через це застосування в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону вибраних методу, підходу або моделі оцінювання втрачає сенс, оскільки в такому разі оцінювання не відповідає принципу відносної простоти (табл. 3), який проголошує уникнення надмірної складності в оцінюванні.

Оцінювати соціально-економічну безпеку регіону можна за допомогою низки інструментів – методів, підходів або моделей. Найпридатнішим інструментом для оцінювання є оцінна модель, яка дає змогу надати послідовний формалізований опис на підставі певних положень та правил процесу оцінювання соціально-економічної безпеки регіону, орієнтованого на отримання її оцінок (оцінки).

Модель оцінювання соціально-економічної безпеки регіону являє собою системний опис здійснюваних із використанням спеціальних методів та прийомів взаємопов'язаних та взаємозумовлених дій, результатом

Таблиця 3

Передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону

Передумова	Зміст передумови
Наявність концепції соціально-економічної безпеки регіону	Формування системи поглядів, що базуються на положеннях вибраних теорій та парадигм, пояснюють соціально-економічної безпеки регіону і слугують підставою вибору (розроблення) методів, підходів або моделей її оцінювання
Визначене призначення оцінок	Визначення сфер і, відповідно, документів регіонального управління, де знайдуть використання оцінки соціально-економічної безпеки регіону. Визначення кола користувачів оцінок соціально-економічної безпеки регіону
Сформульовані вимоги до оцінок	Визначення вимог до оцінок соціально-економічної безпеки регіону, задоволення яких є критерієм визнання їхньої якості
Наявність інструменту (методу, підходу або моделі) оцінювання	Формулювання вимог до інструментарію оцінювання. Вибір виду інструмента. Вибір методу, підходу або моделі оцінювання за результатами аналізу наявних інструментів або обґрунтування необхідності розроблення методу, підходу або моделі оцінювання. Розроблення (за необхідності) або адаптація вибраного інструменту оцінювання
Верифікація вибраного (або розробленого) інструментарію оцінювання	Розроблення правил ідентифікації результуючого та проміжних показників соціально-економічної безпеки регіону. Апробація вибраного (або розробленого) інструментарію оцінювання. Аналіз валідності (дієвості) вибраного (або розробленого) інструментарію оцінювання. Аналіз результатів використання вибраного (або розробленого) інструментарію оцінювання. Аналіз якості оцінок соціально-економічної безпеки регіону

Таблиця 4

Вимоги до оцінок соціально-економічної безпеки регіону

Властивість	Зміст властивості
Репрезентативність	Адекватне відображення всіх аспектів соціально-економічної безпеки регіону. Оцінки соціально-економічної безпеки регіону мають не лише повною мірою відображати стан двох її частин, а й вплив різноманітних чинників, що зумовив оцінки
Точність	Ступінь наближення оцінок до реального стану соціально-економічної безпеки регіону має відповідати затребуваності оцінок
Форма подання	Оцінки соціально-економічної безпеки регіону за формою є квазікількісними (умовно кількісними), тому що є показниками, отриманими за результатами перетворення значень різних за характером первинних показників
Придатність для використання	Оцінки соціально-економічної безпеки регіону мають бути надані у форматі, придатному для використання в регіональному управлінні та в управлінні суб'єктами підприємництва регіону

Джерело: складено за [12–14]

Рис. 1. Вимоги до моделі оцінювання соціально-економічної безпеки регіону

послідовного (або паралельного) виконання яких є оцінки соціально-економічної безпеки регіону, інтерпретація яких за правилами моделі дає змогу отримати загальне уявлення про стан соціально-економічної безпеки регіону та вектори його зміни.

Переваги оцінювання соціально-економічної безпеки регіону саме з використанням моделі оцінювання зводяться до такого:

- можливо поєднати в моделі прийоми та операції кількох методів та підходів;

- можливо простежити увесь хід оцінкового процесу, отримати не лише кінцеві, а й проміжні показники, які можуть мати в деяких випадках самостійне значення;

- можливо алгоритмізувати розрахунки проміжних та результуючих показників, що надає оцінковому процесові певну суворість, формалізований вигляд і дає змогу уникнути грубих відхилень та помилок в оцінюванні, а у разі їх виникнення достатньо швидко виявити їх.

Якість моделі оцінювання визначається сукупністю властивостей (характеристик моделі), наявність яких виникає тоді, коли її розроблено з урахуванням низки вимог (рис. 1).

Результуючі та проміжні показники, що представляють оцінки соціально-економічної безпеки регіону, за своїм характером є відносними кількісними показниками, що розташовані в інтервалі 0–1. Результуючий

показник характеризує стан соціально-економічної безпеки регіону загалом, а проміжні показники – стан двох її складників: економічного та соціального.

Оцінки соціально-економічної безпеки регіону як кількісні показники потребують лінгвістичної інтерпретації, яка має здійснюватися за деякими правилами. Їхнє дотримання дає змогу ідентифікувати стан соціально-економічної безпеки регіону та її складників не лише із суто формальних позицій (чим вище значення показників, тим безпечніший стан регіону), а й з урахуванням тих обставин, в яких перебував регіон (або перебуватиме, якщо йдеться про прогнозні оцінки).

У загальному вигляді правила інтерпретації результуючого та проміжних показників соціально-економічної безпеки регіону вимагають урахування в ідентифікації етапу життєвого циклу в економіці країни, етапу життєвого циклу регіону та статусу регіону (донор або дотаційний).

Висновки. Надані передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону описують вимоги, принципи та умови в оцінюванні, які мають бути виконані, властивості оцінок, до забезпечення яких необхідно прагнути в оцінюванні, принципи моделювання, які необхідно використовувати, щоб отримані результуючі та проміжні оцінки соціально-економічної безпеки регіону заслуговували на довіру і знайшли відповідне використання.

Список використаних джерел:

1. Буколова В.В. Індикаторний підхід в оцінюванні в економічній безпекології: проблеми застосування. *Бизнес Информ.* 2017. № 7. С. 36–42.
2. Буколова В.В. Індекси в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону. *Ефективна економіка.* 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
3. Бєлай С. Застосування таксономічного методу для оцінювання соціально-економічної безпеки регіонів України. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11bsvbru.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11bsvbru.pdf).
4. Бєлай С. Кластерний аналіз соціально-економічної безпеки регіонів України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-1/doc/5/02.pdf>.
5. Жаворонков В.О., Жаворонкова Г.В., Жмуденко В.О. Стратегічне управління регіоном: економічна безпека, планування та розвиток: монографія. Умань: Візаві, 2010. 270 с.
6. Третяк В.В., Гордієнко Т.М. Програмно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки регіону. *Регіональна економіка.* 2012. № 3. С. 34–42.
7. Чехович Г.Т. Визначення індикаторів економічної безпеки регіону. *Ефективна економіка.* 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2457>.
8. Преображенська О.С. Методичне забезпечення аналізу безпеки розвитку регіону. *Проблеми економіки.* 2014. № 4. С. 241–248.
9. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства: монографія. Луганськ: Глобус, 2010, 512 с.
10. Феодорова Т.Ю. Методология исследования экономической безопасности региона. *Современные проблемы науки и образования.* 2014. № 4. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14216>.
11. Конверський А.С. Логіка: підручник для студентів юридичних факультетів; 3-є вид. перероб. та доп. Київ: ЦУЛ, 2012. 296 с.
12. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: підручник для студ. вищ. навч. закл. / В.А. Баженов та ін.; 3-є вид. Київ: Карavela, 2011. 592 с.

13. Горбань О.М. Системний аналіз та проектування комп'ютерних інформаційних систем: навч. посіб. Запоріжжя: Класичний приватний ун-т, 2012. 292 с.
14. Козловський А.В., Паночишин Ю.М., Погріщук Б.В. Комп'ютерна техніка та інформаційні технології: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів; 2-е вид., стереотип. Київ: Знання, 2012. 463 с.

Аннотація. В статье показано, что для получения качественных оценок социально-экономической безопасности региона необходимы выполнение заданных требований и соблюдение принципов оценивания, что требует создания предпосылок оценивания. Представлены предпосылки оценивания социально-экономической безопасности региона. Особенное внимание в рассмотренных предпосылках уделено требованиям к ее оценкам и использованию в качестве оценочного инструмента оценочной модели. Показано, что в интерпретации результирующих и промежуточных показателей оценочной модели необходимо не ограничиваться формальными правилами, а учитывать обстоятельства, в которых находится регион (или будет находиться, если идет речь о прогнозных оценках).

Ключевые слова: регион, социально-экономическая безопасность, оценивание, требования, принципы, предпосылки, оценочная модель, идентификация.

Summary. It is shown in the thesis that required condition for obtaining qualitative evaluations of social economical security of the region is satisfying some demands and following principles of evaluating. This causes to making preconditions of evaluating. Preconditions of evaluating social-economical security of the region are considered. Special attention in considered preconditions is paid to requirements to evaluations and using evaluating model as evaluating instrument. It is shown that it is necessary not to be limited in interpreting final and intermediate indicators of evaluating model by formal rules, but to take into account circumstances of region functioning (past or future if predictive evaluations are meant)

Key words: region, social-economical security, evaluating, demands, principles, preconditions, evaluating model, identification.

УДК 330.113.2

Васюник Т. І.

*аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
Львівського торговельно-економічного університету*

Vasyunyk T. I.

*post-graduate student of the Department
of Theoretical and Applied Economics
Lviv Trade and Economic University*

АМОРТИЗАЦІЙНИЙ СКЛАДНИК У СИСТЕМІ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

DEPRECIATION COMPONENT IN THE SYSTEM OF FIXED CAPITAL REPRODUCTION IN THE FOREIGN COUNTRIES

Анотація. У статті досліджується роль і значення амортизації в процесі відтворення основного капіталу в зарубіжних країнах. Доведено, що в зарубіжних країнах існує тісний взаємозв'язок між наявністю власних коштів підприємств для фінансування інвестицій в основний капітал та їх інвестиційною та інноваційною активністю. Зроблено висновок, що амортизаційна політика в зарубіжних країнах проводиться для підвищення діяльності компаній, більш повного врахування вимог науково-технічного прогресу, своєчасної заміни застарілого основного капіталу.

Ключові слова: основний капітал, амортизація, інвестиції в основний капітал, відтворення основного капіталу, амортизаційна політика.

Постановка проблеми. У сучасних умовах відтворення основного капіталу відбувається надзвичайно повільними темпами, це призвело до того, що вітчизняна економіка є однією з технологічно відсталих економік світу. Важливу роль у цьому відіграє амортизаційна політика як складник податкової.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів впливу амортизаційної політики на відтворення основного капіталу здійснили такі вчені, як: Д. Аксьонов [1], В. Белов [2], В. Бойко [13], А. Волков [4], Р. Гречухин

[5], О. Дугаєнко [6], О. Кундицький [7], Г. Курбанов [8], М. Соколов [9; 10], А. Соломко [11] та ін.

Мета статті полягає в аналізі ролі та значення амортизаційної політики в процесі відтворення основного капіталу. Для досягнення мети необхідно проаналізувати зарубіжний досвід проведення амортизаційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою частиною податкової політики є амортизаційна політика, яка являє собою складний еволюційний процес, який усіляко посилює свій вплив як на розвиток економіки загалом, так і на відтворення основного капі-